

Gosp. zbornični svetnik Franc Omersa podpira predloge in želi le to premeno, ako bi se uredil mešanec, naj bi dohajal v Ljubljano ob pol devetih dopoldne.

Predloge podpirali so še gg. zbornični svètniki: Mihael Pakič, Oroslav Dolenc in Karl Luckmann in umaknivi gosp. Omersa svoj nasvet za promeno, vsprejeli so se vsi predlogi enoglasno.

Gospod predsednik poprosi na to g. Karl Luckmanna, naj bi se potezal za danes dogovorjeno preuredbo voznega reda pri razpravah v sovetu državnih železnic. Gosp. Karl Luckmann pripomni, da ne bode le tega storil, marveč da bode tudi druge Kranjsko zadevajoče nasvete stavil.

Zbornica je vzela to izjavo na znanje in gospod zbornični predsednik se zahvaluje udu soveta državnih železnic, g. Karolu Luckmannu, za njegovo potrudenje. (Dalje prihodnjič.)

Zemljepisni in narodopisni obrazi.

Nabral Fr. Jaroslav.

15.

Črnogorka.

Črnogorka je hči strme, skalnate domovine, ona je mati gorskega junaka, ona je gospodinja v jadnem skalovju. Tudi ona je uskokinja, ki je z očetom in z brati pobegnila in poiskala druge domovine v pustem skalovju. Slovo je dala vsem prijetnostim vsakdanjega življenja ter se privadila sleherni nevolji in trpljenju. Ona je rodevala junake in jih odrejevala z veliko težavo. Ona je malemu sinku uže v zibeli vlivala v srce ljubezen do mile domovine. Kedar ga je pestovala, prepevala mu je junaške pesmi, dojila ga z mlekom junaškim, napolnovala mu je srce z onim, kar ga unema na krepost junaško, učila ga je, kako se opasuje orožje, kako je treba ubijalca zalezovati, kako mora osvetiti očeta in brata.

Črnogorka je srednje in jake postave, lica lepega in prijaznega, navadno rujavkaste kože. Lase ima goste in dolge, obrvi tudi goste. Oči so polne živosti in veselosti, v katerih se ogleduje tudi duša njena. Oči so jej svetle kot kristal na jasnem solncu, in s temi očmi strelja v srce junaku. Črnogorka nima skoro nikakega dragocenega lepotečja. Vse je na njej prosto in siromašno; ali lepa vzrast telesna, čista kri, prijazen pogled, spojen s sramežljivostjo, nadkriluje vsa druga mrtva lepota. Hoje je lahne in brze. V govorjenju je skromna in priljudna, ali tudi razborita. Ponosna je tudi na vso moč, ponaša se s tem, da je Črnogorka. Moža svojega spoštuje, in pokorna mu je tako, da je skoro robinja njemu; brez vednosti moževe nikdar nikamor ne gre, in ono, kar mož veli, mora biti, to priznaje sama.

Črnogorka je v obče pobožna, ali v cerkev malo zahaja. Kedar gré mimo cerkve, obstane, klanja se do zemlje, križa se in po tihem Boga moli.

Kedar gré Črnogorka po potu in ugleda možaka, tedaj obstane in čaka. Če se jej človek približa, pristopi, poljubi mu roko, nakloni se, in potem gré zopet svoj pot. Pred tujcem je še bolj sramežljiva, kakor pred domačinom.

Kolikor možakov prihaja v hišo, vsakemu poljubi Črnogorka roko. Tako se vede kot dekle, kot ženka, kot vdova in kot starka.

Iz svoje domovine nerada hodi Črnogorka na tuje, če mora iti, vedno se za trdno nadja, da se hoče

zopet povrniti. Ona zelo žaluje po svoji domovini in za svojci, raje živi v siromaštvu in trpljeju doma, kakor v največi sreči in slavi na tujem.

Črnogorka je dobra mati, dobro čuva in pazi na deco, ona raje strada, da le deco napase. Brata bolje ljubi kot moža, in tudi brat bolje ljubi sestro kot brata. Ljubše jej je roditi sinka kot hčerko.

Črnogorka je delavna, ona prireja in pospravlja po hiši, šiva, veze, plete, prede in tke. Hodi na trg, nosi težka bremena, hodi po vodo, nosi v mlin in iz mlina, pase čedo itd. Veliko se trudi, veliko trpi, ali je vendar zdrava in čvrsta, vesela in zadovoljna. Ona ne vé, kaj je rudečilo in belilo, kajti priroda jej je dala čiste rudečice in lepote telesne. Nič ni lepšega od prirodne lepote in nič nagnjusnišega od mazanja. Vendar se Črnogorka brzo starajo, ker so z delom preobložene.

Ljubezni ne odkriva Črnogorka, niti je z jezikom ne pripoveduje, to ona nosi v srcu. Ako se nameri na slineža, ki se jej slini, tedaj iztegne roko in ga vseka po zobeh, da se mu vse posveti pred očmi. Slinež mora vse to molče požreti in ne sme jej niti kaj reči, niti jej vdarca vrniti.

Če kdo s čim žali Črnogorko, tedaj ga začne psovati, čim huje ga more, in možak se mora potuhniti ter beži, da se niti ne ozre ne. Črnogorka je sploh krepkega glasú, nekatere govore tako polno in gromko, da jih včasih človek ne more razločiti od možakov.

Kedar Črnogorka potuje, hodi navadno peš, nosi na roki malo volneno torbico, našarjeno in olepotičeno z volnenimi resami. V tej torbici nosi pletivo, da s potoma plete.

Črnogorko more samo oča ali mož tepsti, nikdo drug ne. Kolika sramota bi bila Črnogorku, ako bi vzdignil roko na žensko, ki ne nosi orožja. Ondi, kjer se Črnogorec boji svojega krvnika, kjer je zaseda, pošlje on Črnogorko. Ona ide svobodno in ne boji se puške. Ako se kdo boji, da ga hoče nasprotnik ubiti, in vidi krvnika z napeto puško, tedaj se vstopi za Črnogorko, če je le mogoče, in Črnogorec se ga ne bode lotil.

Ker je ženstvo v Črni gori tako prezirano, zato more vsaka ženska brez razločka svobodno okrog hoditi, kedar hoče in koder hoče, in ni se bati navadno, da bi jej kdo silo delal. Prestopkov zoper nraavnost v Črni gori ni. Sploh pa Črnogorka ne čuti tega preziranja in poniževanja, saj je tega vajena, in če bi se morala vesti kakor ženstvo po kulturnih deželah, tedaj bi se ona na ves glas smejala tej neumnosti.

Tudi oni Črnogorci, kateri so bili na tujem naobraženi, držé se stare prirojene navade proti svojim ženam in sploh proti vsemu ženstvu v domačiji. Malokateri predstavi ženo tujcu, a če jo mora, tedaj se izgovarja: „Oprostite, moja ženka je.“ Da bi Črnogorec šel na izprehod s svojo ženko, to bi bilo prav smešno, kakor na primer, če bi avstrijski minister svojo kuharico na izprehod peljal. Toda s časom se bodo tudi te razmere žene do moža spremenile. Pomanjkanje olike je bilo krivo vse do sedaj, da je bila žena črnogorska tako rekoč dekla svojemu možu, in tako prezirana od vseh možakov. Sedanji knez in gospodar črnogorski ustanovil je mnogo šol deških in dekliških, in vsa deca mora v šolo hoditi. Tudi je ustanovil viši dekliški zavod na Cetinju, ki bode gotovo blagodejno uplival na vse ženstvo v Črni gori.

V srcu Črnogorkinem plamení iskrena ljubezen do domovine. Kedar sovražnik vdari na Črnogoro, kedar junaki črnogorski uže omagujejo, tedaj se vzdignejo tudi Črnogorka, žene in dekleta in hité pomagat opešanim možakom. One kopljejo in nasipajo nasipe, mečejo kamenje in valé skale na nejevernike, nabijajo

puške možem in bratom, in če pade mož ali brat, tedaj pograbi Črnogorka puško in zameni palega, ter gleda, če le more, da ga osveti, ali pa tudi sama pogine.

Zgodovina črnogorska nam jasno priča, v kolikih prilikah so se skazovale Črnogorke kot junakinje in vdeležnice za obrambo skalnate svoje domovine, vere kristijanske in svobode junaške.

Politične stvari.

Adresna razprava v gosposki zbornici.

Govor grofa Belcredija.

(Dalje.)

Sedaj govoriti hočem o drugi misli, o tako imenovanem avstrijskem državnem smislu, in pri tem prosim, da me oprostite, gospoda moja, ako koj izrečem, da ta misel v pomenu, kakoršni se ji prizadeva, ne prenese nadrobnega preiskavanja, ne da bi postala votla strankarska beseda za klic. Kaj pa pomenja prav za prav državna misel? Vendar le ono temeljno misel, katera prevladuje pri nastanji, razvitku in pri rasti državne podobe. Da se je koncem preteklega stoletja za čas cesarja Jožefa sploh vpeljal nemški upravni jezik, je misel vladina ali vladarjeva, to pa nikakor ne pomenja državne misli. Politična zveza dežele je takrat uže zdavnej obstajala in je uže slavna dela zvršila brez te misli. Ako država v teku stoletij polagoma nastaja, tedaj je napovedba državne misli stavno vprašanje, katerega najučenejši med učenjaki ne more rešiti; to je še nerazkrita skrivnost organskega nastajanja in raščanja, in ali verujete mi, ki so se v prvi polovici 11. stoletja Ogerska, Češka, Moravska in Šleska pod žezlom Habsburžanov združili, jeli verujete, da so se takrat, ko so Habsburžani zapovedovali tolikemu delu sveta, da se je moglo trditi, da v njem solnce ne zaide, ko je bila veljava moči Habsburžanov naravno veselna in nikdar ne narodna. (Dobro! dobro! na desni.) Jeli verujete, da so se takrat Ogrji in Čehi le zato pridružili, da bi se pustili po Nemcih voditi? (Dobro! dobro! na desni.)

Ako bi se mogel podstopiti, držeč se zgodovine, izreči temeljno misel države, moral bi reči: ta more biti samo veselno-politična in nikdar bi ne mogla biti narodna (odobravanje na desni). To je bil tudi gotovo vzrok, zakaj so te dežele in narodi pristopili, ker so uvideli, da so njihove posebnosti pod žezlom Habsburžanov najboljše zagotovljene. (Dobro! dobro! na desni.)

Zdaj hočem pa tudi preiskati, jeli je državna misel, kateri se prideva pomen „nemškega vodstva“, v tem pomenu politično tudi sploh mogoča.

Enkrat uže sem si dovolil — ne — pozabil sem in prosim za zamero, hotel sem navesti besede nekega nemškega učenjaka, namreč Leopolda pl. Ranke-a, kateri pravi: „Je uže taka osoda ljudi, pri prepiru se izobražujejo.“ Rad bi pomiril s tem izrekom, pa moram mu nasproti staviti pomislek, da, ako prepir tako daleč gre, da si srca postanejo ptuja, da je v tem še večja zapreka izobraženja, kakor je pa ona, katera se prikaže v skupščini, v kateri družniki živé v ogledovalnem miru.

Za tem učenjakom pa hočem navesti še drugega nemškega, svoj čas ravno tako slovečega učenjaka, to je bivši profesor zgodovine v Göttingenu, Herman, eden največjih zgodovinarjev Nemške. Ta je priobčil jako dragoceno delo z naslovom „Ideen über den Handel und Verkehr der Völker des Alterthums“. Na svetlo je prišlo

pred 70 leti, pa vkljub velikega napredka vednosti mora se še danes imenovati jako dragoceno. On popisuje takoj v prvem zvezku te knjige naprave mediške države in pravi, da je tam veljala naredba, da se je med različnimi narodi, ki so spadali k državi, držalo gotovega sporeda, in sicer so zavzimali oni narodi najzadnjo vrsto, kateri so bili od glavnega mesta najbolj oddaljeni. — Ta učenjak dodaja tej stvari opazko: taka naredba, taka zaporedna vrsta se ne more drugače ocenjati, kakor kot karakteristično znamenje azijskega barbarstva. (Veselo na desni.)

Imenovani mož živel je ob času, ko je bilo vsled oprostilnih vojsk narodno navdušenje mogočno razgreto, in vendar tako mirna in stvarna sodba!

Pa to misel, to tako imenovano državno misel treba si je bilo samo izmisliti, da se je zapazila zmota, ki je v nji. Vsaj si vendar misli pred vsem neko gotovo nižo stopnjo družih narodov, bodi si uže nižja stopnja v političnem oziru ali pa gledé omike. Recimo pa, da bi bila ta inferioriteta dejanska, morala bi se pa tudi z brezozirno trdnostjo vzdržavati, da bi se ta misel v obče mogla živa vzdržati. (Odobravanje in veselost na desni.)

Ker kakor hitro bi se drugi narodi razvijali, tedaj se njihova inferioriteta zmanjšana in konečno ugasne, ugasnila bi tudi državna misel. (Odobravanje in veselost na desni.)

Vidite tedaj, do kakošnih končnih posledic se pride.

Clan XIX. ustave, gospoda moja, govori vse drugače. Ta priznava vsem narodom enako pravico, njihovo narodnost in njihov jezik razvijati, da trdi izrekoma: enakopravnost narodnosti v uradu, šoli in javnem življenju je ustavno zagotovljena. No, gospoda moja, staviti to ustavno določilo nasproti „avstrijski državni misli“ sedaj navadni, pri kateri je le en vodeč narod, kateremu bi se morale vendar dejansko pripoznati gotove pravice, katere bi mu to stanje zagotovile, in ko bi bili vsi drugi narodi siloma vodeni. Gospoda moja, ako se to mirno pretresava, reči bi se moralo: naša ustava je brez državne misli. (Dobro! in prav dobro! na desni.)

No, preidem dalje in vprašam: Kakošen pa je bil razvoj kulture, kakoršen se zgodovinsko potrjuje? Gospoda moja, oporečeno vendar ni, da je kultura jemala pot od juga proti zahodu in od zahoda proti izhodu, ne samo nemški narodi avstrijski, tudi nemški Avstrijci so mnogo kasneje popolnoma in po vsem vstopili v té tire kulture, kakor njihovi rodni tovariši na zahodu, to je po vsem naravno ter se pojasnuje z zemljepisno lego in pa po mogočnih vplivih izhoda.

Uže pri drugi priliki, ako se prav spominjam, pri razpravi o českem vseučilišču, v tej visoki zbornici navedel je naredbo cesarja Jožefa II., v kateri je ta vladar povodom vpeljave nemškega uradnega jezika za Češko, tedaj za najbolj zapadno deželo, zaukazal, naj bi se vendar poiskali in deželni vladi dodali ljudje, kateri bi bili v stanu, sedaj nemške razglase te oblastnije razumljivo in v znosni pisavi sestaviti.

Ta naredba vendar jasno kaže, da tedaj celó v najbolj zapadni deželi nemška stvar ni zavzimala odličnega kulturnega stanja in da se vspešno razširjenje te kulture po nemškem elementu tedaj še ne more zatrjavati. Ni pa nikakoršnega dvoma, da je bila uže tedaj nemščina zeló razširjena in zdavnej razširjena in da se je to po vladini naredbi mogočno pospeševalo.

Po tem, ko sem o teh dveh mislih in zahtevah, kakor se dan danes tako pogosto naglašajo, govoril, bi pa vendar tudi vprašal, kakošne so pa razmere danes dejansko. Razmere kulture niso več ločene po narod-